

УДК34:37.018.593(477)

В.К. Гіжевський
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
проректор,
Університет економіки та права «КРОК»

В.Ю. Охапін
здобувач вищої освіти ступеня «магістр»,
Університет економіки та права «КРОК»

Актуальні питання проблематики недобросовісної конкуренції серед приватних вищих навчальних закладів України

У цій статті розглядається актуальність проблематики існуючої недобросовісної конкуренції серед приватних вищих навчальних закладів України; проаналізовано правову сутність недобросовісної конкуренції та її прояви у сфері надання освітніх послуг; виявлено основні проблеми і недоліки правового регулювання недобросовісної конкуренції на ринку освітніх послуг.

Ключові слова: недобросовісна конкуренція, правове регулювання, вищий навчальний заклад, ринок освітніх послуг, вища освіта, конкурентні дії.

В.К. Гижевский
кандидат юридических наук, профессор,
профессор кафедры государственно-правовых дисциплин,
проректор,
Университет экономики и права «КРОК»

В.Ю. Охапина
соискатель высшего образования степени «магистр»,
Университет экономики и права «КРОК»

Актуальные вопросы проблематики недобросовестной конкуренции среди частных высших учебных заведений Украины

В этой статье раскрывается актуальность проблематики, которая касается недобросовестной конкуренции среди частных высших учебных заведений Украины; проанализирована правовая сущность недобросовестной конкуренции и ее проявления в сфере предоставления образовательных услуг; выявлены основные проблемы и недостатки правового регулирования недобросовестной конкуренции на рынке образовательных услуг.

Ключевые слова: недобросовестная конкуренция, правовое регулирование, высшее учебное заведение, рынок образовательных услуг, высшее образование, конкурентные действия.

V. Hizhevsky
*Phd In Law, Professor, Prorector,
"KROK" University,
Professor of the Department of State and Legal Disciplines,
"KROK" University,*

V. Okhapina
*Graduate Student,
"KROK" University*

Topical issues of unfair competition among private higher educational institutions of Ukraine

This article considers the relevance of the current unfair competition among private higher educational institutions of Ukraine; the legal essence of unfair competition and its manifestations in the field of providing educational services is analyzed; revealed the main problems and disadvantages of legal regulation of unfair competition in the market of educational services

Key words: *Unfair competition, legal regulation, higher educational institution, market of educational services, Higher education, Competitive actions.*

Постановка проблеми

Ринок освітніх послуг України переживає наразі нелегкі часи. Від цього потерпають усі його суб'єкти. Для багатьох із них критичною є неспроможність протистояти недобросовісній конкуренції. В більшості випадків причиною наявності недобросовісної конкуренції є зменшення кількості абітурієнтів, які планують вступати до українських вищих навчальних закладів. Щороку збільшується відсоток випускників загальноосвітніх закладів, які вирушають здобувати вищу освіту за кордон. А ті випускники, що вирішили вступати до вищих навчальних закладів нашої держави, віддають перевагу державним університетам. Наслідком цього виникає конкуренція між університетами приватної форми власності. І в деяких окремих випадках така конкуренція є недобросовісною.

Для дійових та результативних правових рішень, спрямованих на подолання даної проблеми, потрібні нові ідеї для зміни нинішнього законодавства у сфері освіти. Сьогодні в наукових дослідженнях з цієї проблематики потрібно орієнтуватися на бажання і можливості суб'єктів освітнього ринку, оскільки в сучасних умовах бо-

ротися із недобросовісною конкуренцією набагато важче, ніж це було раніше. І правильно проведені зміни в законодавстві допоможуть приватним університетам вийти на один рівень із державними, з точки зору сприйняття їх громадянами України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сьогодні існує багато публікацій, присвячених проблемі недобросовісної конкуренції, а також наукових досліджень щодо недоліків системи вищої освіти в Україні. В питаннях конкуренції автори статті зверталися переважно до праць таких авторів, як С.В. Шкляр та Н.А. Іваницька, І.О. Мікульонюк, З.М. Борисенко, С.Н. Кондратовська.

Однак значну увагу необхідно приділити особливостям наявних недоліків системи вищої освіти України. У моніторинговому дослідженні Т.В. Фініков та Шаров О.І. детально опрацювали проблематику інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження. Вдало проаналізовані статистичні дані цього дослідження є підґрунтям для визначення причин наяв-

ності недобросовісної конкуренції серед вищих навчальних закладів України.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Загальною проблемою в межах теми даної статті є наявність недобросовісної конкуренції у сфері вищої освіти України. Досі суб'єкти освітнього ринку України, а саме вищі навчальні заклади, помітивши акт недобросовісної конкуренції зі сторони іншого конкуруючого суб'єкта, або зовсім не реагували, або вчиняли аналогічно діям конкурента.

Тому доцільно сьогодні у спектрі існуючого законодавства дослідити причину виникнення недобросовісної конкуренції в освітньому сегменті.

Формулювання цілей статті

Розкрити основну причину наявності недобросовісної конкуренції у сфері освітніх послуг України, проаналізувати актуальні питання проблематики недобросовісної конкуренції серед приватних вищих навчальних закладів України.

Виклад основного матеріалу дослідження

У сучасній системі освіти України поряд із державними вищими навчальними закладами (далі ВНЗ) функціонують вищі приватні навчальні заклади (близько 200), що зумовлено пріоритетним розвитком інституту приватної власності, який визначає зміну відносин в освітній сфері, а відтак і змісту та форми усієї освітньої діяльності.

Основним прибутком для університетів приватної форми власності є кошти, виручені за оплату навчання студентів. Тож чим більше студентів навчається в університеті, тим більший прибуток він отримує. Таким чином виникає конкуренція, яка в окремих випадках являється недобросовісною.

У більшості випадків конкурентом для приватного ВНЗ виступає університет державної форми власності, оскільки більшість абітурієнтів віддає перевагу державним ВНЗ перед приватними. Але за останні 20 років приватні вищі навчальні

зклади, конкуруючи з державними освітніми установами, накопичили позитивний світовий та вітчизняний досвід підготовки фахівців, спроможних реалізовувати набуті знання та кваліфікацію в умовах глобального інформаційного суспільства та ринкової економіки, тим самим зарекомендувавши себе достойними освітніми інституціями [15, с. 144].

Незважаючи на це, громадяни України все одно віддають перевагу державним освітнім установам, внаслідок чого вищі приватні навчальні заклади продовжують конкурувати між собою для того, щоб залучити частку абітурієнтів, які визнають приватні ВНЗ на рівні з державними.

Згідно з даними статистики останніх років про кількість абітурієнтів, збільшується відсоток випускників загальноосвітніх закладів, які вирушають здобувати вищу освіту за кордон і, відповідно, зменшується кількість тих абітурієнтів, що планують вступати до українських ВНЗ. Протягом останніх 2-3 років значно побільшало українських випускників, які обирали для навчання інші країни [15, с. 69]. Наразі у країнах Європи нараховується близько 55-60 тис. студентів з України. Найбільш популярні серед наших співвітчизників вищі навчальні заклади Польщі, Німеччини, Чехії, Нідерландів, Франції.

Отже кількість випускників українських шкіл, що обирають продовження навчання за кордоном, з кожним роком збільшується. Це призводить до переваги пропозиції над попитом на освітні послуги в Україні. І конкуренція на ринку освітніх послуг, відповідно, з кожним роком зростатиме.

Слід припустити, що свої дослідження українські науковці мають спрямувати на пошук недоліків системи вищої освіти України та їхнє усунення, що вірогідно призведе до зменшення проявів недобросовісної конкуренції серед приватних ВНЗ України.

Реальним прикладом такої конкуренції є ситуація, що відбулася в Україні наприкінці 2017 року, коли один із приватних ВНЗ створив на своєму офіційному сайті

сторінку із назвою «Вступ без ЗНО», де стверджувалося, що вступити без ЗНО можна лише до цього університету, і почав рекламувати її в Інтернет просторі. На цій сторінці було розміщено інформацію, яка вводила в оману майбутніх вступників неточністю формулювань. Таким чином вище згаданий ВНЗ залучив певну частку абітурієнтів, орієнтованих на вступ до ВНЗ у 2018 році.

Недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності [3, с. 1].

У сучасній економіці як нашої держави, так і зарубіжних країн, конкуренція має суперечливий характер. Поряд із прогресивним впливом помітний розвиток і її негативних проявів, що виражаються в нецивілізованих і недобросовісних методах ведення суперництва (недобросовісна конкуренція), які завдають шкоди господарюючим суб'єктам освітнього ринку та споживачам їхніх послуг [7, с. 72].

Правила конкуренції можуть створюватися як ініціативними діями самих підприємців, формуючи звичай ділового обороту, так і державою за допомогою видання нормативних актів.

Наразі діє Закон України «Про захист економічної конкуренції», який визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин [2, с. 64]; Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», що визначає правові засади захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції. Закон спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин [3, с. 164]; Закон України «Про обмеження монополізму і припинення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» [4, с. 296].

Подоланню недобросовісної конкуренції серед приватних вищих навчаль-

них закладів нашої держави сприятиме якісно побудована система впровадження добросовісної конкуренції між даними суб'єктами та усунення недоліків системи вищої освіти України в цілому.

Спираючись на Моніторингове дослідження Фінікова Т.В. та Шарова О.І. [15, с. 68] можна припустити, що впровадження ЗНО вважається найбільш успішною реформою у сфері освіти за часи незалежності, що створило умови для істотного зниження рівня корупції при вступі до ВНЗ, більш-менш забезпечило рівний доступ до вищої освіти. Універсалізм ЗНО є цілком виправданим і зрозумілим при відборі вступників на стандартні освітні програми та на навчання за бюджетні кошти. Водночас, якщо мова йде про здобуття вищої освіти власним коштом або про вступ на освітні програми нестандартного змісту чи форми, то обов'язковість ЗНО, на думку авторів, може невиправдано обмежувати доступ до вищої освіти.

У результаті запровадження ЗНО частково зменшилася корупція при вступі до ВНЗ, але не зникла в процесі навчання. Вступити стало складніше, тому частина абітурієнтів їдуть навчатися за кордон, оскільки в більшості країн зовнішнє незалежне оцінювання не є обов'язковим.

При виборі університету абітурієнти керуються відсутністю корупції, адже система навчання у більшості європейських ВНЗ виключає її повністю. Як приклад, у Рурському університеті в Німеччині сесія проходить таким чином, що студент, написавши підсумкову роботу, відправляє її у конверті незалежному викладачеві. Це повністю виключає момент корупції. В європейських країнах створили всі умови для того, щоб студент навчався з комфортом.

Висновки

Основною проблемою у сфері конкуренції між приватними ВНЗ України є те, що кожен із суб'єктів сфери надання вищої освіти прагне набрати найбільшу можливу кількість студентів для навчання за контрактною основою, а з кожним роком в Україні кількість бажаючих навчатися на Батьківщині меншає, оскільки умо-

ви вступу і самого навчання за кордоном дещо кращі.

Кожен абітурієнт, що прагне вступити до ВНЗ на основі повної загальної вищої освіти, повинен скласти Зовнішнє незалежне оцінювання. Якщо хоча б один із трьох обов'язкових предметів не складений вище певного встановленого рівня, то у поточному році шансів вступити до українського ВНЗ в абітурієнта немає, і перед ним тоді постає вибір: або чекати наступного року і перескладати ВНЗ, або поїхати на навчання до Європи. А з ура-

хуванням теперішніх цін на навчання в Україні в деяких випадках навчання за кордоном обійдеться дешевше.

У країнах Європи конкуренція між університетами практично відсутня, порівняно із нашою державою. Отже можна прийти до висновку, що коли Україна створить сприятливі умови для здобуття вищої освіти (чим заохотить молодь залишатися на Батьківщині), тоді недобросовісна конкуренція між вищими навчальними закладами перетвориться на добросовісну, або зійде на мінімальний рівень.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 17.12.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 12. – Ст. 64.
3. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 03.03.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 36. – Ст. 164.
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38-39. – Ст. 380.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.01.2018 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.
6. Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2018 році // Наказ Міністерства освіти і науки України. – 13 жовтня 2017 року. – № 1378.
7. Борисенко З.М. Конкурентна політика держави: підручник для студентів магістратури економічних та юридичних спеціальностей та слухачів системи перепідготовки кадрів / З.М. Борисенко; Університет економіки та права «КРОК». – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2013. – 272 с.
8. Вовчак О.Д. Банківська безпека: навчальний посібник / О. Д. Вовчак [та інші]. – К.: Знання, 2013. – 237 с.
9. Кондратовская С.Н. Правовые проблемы пресечения недобросовестной конкуренции на товарных рынках: монография / С.Н. Кондратовская. – СПб. 2007. – 162 с.
10. Мікульонюк І.О. Основи інтелектуальної власності: Навчальний посібник / І.О. Мікульонюк. – К.: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2005. – 232 с.
11. Мілаш В.С. Господарське право: навчальний посібник для підготовки до іспитів / В.С. Мілаш. – 4-те вид. змінене. – Х.: Право, 2017. – 327 с.
12. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко, М.І. Керницька, М.О. Живко. – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.
13. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року. Статистичний бюлетень [від. за випуск І.В. Калачова]. – К.: Державна служба статистики України. – 2017. – 165 с.
14. Тотьев К.Ю. Конкурентное право (правовое регулирование деятельности субъектов конкуренции и монополий) : учебник / К.Ю. Тотьев. – М.: Издательство РДЛ, 2003. – 480 с.
15. Фініков Т.В., Шаров О.І. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження / К.: Таксон. – 2014. – 144 с.
16. Шкляр С.В., Іваницька Н.А. Застосування конкурентного законодавства. Практика України, ЄС, РФ та США / С.В. Шкляр, Н.А. Іваницька. – К.: Юстініан, 2014. – 248 с.